

acció
dels cristians
per l'abolició
de la tortura
Angli, 55 - 08017 Barcelona

LA TORTURA, ENCARA?

Documents ACAT núm. 24 - Maig 2004

Aquest text es basa en una xerrada feta el 12 de gener del 2004 a l'Aula d'Extensió Universitària CIC, de Barcelona, per Anna Batlle i Pèlach.

Presentació de l'ACAT

En aquests moments, milers d'homes, de dones i de nens i nenes són torturats a tots els continents. La majoria d'ells perquè, potser estimant massa els seus germans i germanes, lluiten contra la injustícia i treballen per un món millor. D'altres, simplement, perquè pertanyen a ètnies o grups minoritaris. D'altres, per ser dones. D'altres, a causa de la seva sexualitat. La majoria dels casos de tortura no s'investiguen i, per tant, no es processen els culpables. La tortura -un dels delictes més greus imaginables- es comet amb impunitat. La tortura és el paradigma de la negació de la dignitat humana, perquè és comesa per una persona, deliberadament, contra una altra.

La preocupació per aquest tema em va portar, ja fa molts anys, a formar part de l'associació ACAT. No parlaré com a experta en el tema, ja que no ho sóc, sinó com a membre d'aquesta entitat. L'ACAT defensa les persones torturades o maltractades o amb risc de ser-ho, i lluita contra la pena de mort. Si bé sabem que la tortura i els maltractaments són molt diversos (maltractaments infantils, violència de gènere, guerres, lluites armades dins el propi país, nens soldats, snuff movies, **la lluita de la nostra associació se centra en la tortura institucionalitzada.**

L'ACAT és una associació ecumènica, que compta amb catòlics, protestants, ortodoxos i quàquers. Va ser fundada fa trenta anys a França per dues dones, que es van sentir interpel·lades quan Amnistia Internacional, durant la guerra del Vietnam, féu una crida demanant a les Esglésies que trenquessin el silenci i la passivitat i actuessin en contra de la tortura. Hi ha 28 ACAT arreu del món, que actuen com a ONG i estan unides en una federació internacional amb estatut consultiu davant les Nacions Unides i el Consell d'Europa. La FI.ACAT (Federació Internacional de les ACAT) forma part d'una coalició que agrupa les principals organitzacions internacionals que lluiten contra la tortura:

Amnistia Internacional, APT (Associació per la Prevenció de la Tortura), IRCT (Consell Internacional de Rehabilitació per a les Víctimes de la Tortura), OMCT (Organització Mundial contra la Tortura) i Redress Trust.

Enviem cartes als governs i a les ambaixades intercedint per detinguts, desapareguts o amenaçats concrets. Col·laborem amb els comitès de les Nacions Unides i del Consell d'Europa contra la Tortura i realitzem activitats de sensibilització. La pregària, individual i col·lectiva, també forma part de la nostra acció. La pregària per les víctimes, però també pels torturadors. És la confiança en l'amor incondicional i universal, de què ens parla Jesús, i el convenciment de la veritat d'aquella frase del cantant cubà Silvio Rodríguez, "sólo el amor convierte en milagro el barro", la que ens fa pregar també pels torturadors.

La tortura

La tortura ha existit sempre i ha perseguit l'home i la dona des de les primeres societats. Semblaria, per tant, que la lluita contra la tortura és una batalla perduda. Alguna cosa ha canviat, de totes maneres, perquè ara, en molts països, la tortura és amagada. El que en altres èpoques tenia un caràcter públic i era una demostració de poder, una advertència i una festa oferta al poble, avui dia és una activitat amagada i negada constantment. Però, la crua realitat és que en molts països la tortura encara és sistemàtica, una demostració pública de poder i, fins i tot, un espectacle. A Nigèria, al Sudan, a l'Aràbia Saudita, a l'Iran i a d'altres països, les flagel·lacions, lapidacions i amputacions són legals.

Es tortura per diferents motius:

- *Obtenir informació d'un detingut.* Segons l'associació basca Behatokia, una de les proves de l'existència de tortura es troba en el fet que les detencions es produeixen en cadena: quan es detenen presumptes membres d'ETA, al cap de pocs dies, sol haver-hi més detencions.

- *Atemorir i intimidar la població.* Els moviments de resistència i d'oposició dins les dictadures, prou ho coneixen. I, en grau menor, també ací es coneix. Diversos estudis afirmen que un dels objectius dels torturadors és el d'induir en la víctima reaccions psicològiques contra el moviment social o polític al qual pertany. Les sessions de suplici procuren portar el torturat no sols al propi desànim i enfonsament, sinó a un rebuig cap als seus companys i les seves companyes. Destruïxen emotivament i moralment, i la víctima es presta a signar declaracions contra altres persones. Per enfonsar-la encara més, hi ha comentaris burletes de l'estil de "*sí que has cantat ràpid*", o "*que poc et costa delatar els companys*". Amb l'autoestima de l'individu per terra,

s'obren esquerdes en la cohesió col·lectiva: la tortura esdevé una eina política. Així, en propagar-se els primers testimoniatges dels presos independentistes detinguts i torturats l'estiu del 1992 -en parlaré més endavant-, la por es va estendre per tot l'àmbit independentista. L'Estat havia assolit el seu objectiu: espantar els sectors més radicals del nacionalisme i assegurar-se uns Jocs Olímpics tranquil·lament espanyols.

- *Castigar*. Lapidacions per adulteri, amputacions, flagel·lacions. No hem de pensar que el cas d'Amina Lawal és únic, ni que tots es resolen tan feliçment.

- *Controlar*. En aquest cas, més aviat es recorre als maltractaments, i no tant a la tortura. S'anomena presos FIES (Fitxers d'Interns d'Especial Seguiment) els presos considerats perillosos, encara que la majoria d'ells només són rebels. Pateixen agressions físiques, reconeixements diaris despullats sense necessitat, pallisses, els lliguen de mans i peus al llit durant dies, tenen tres hores de pati diàries i vint-i-una hores en una cel·la individual de 3 x 2,5m, són privats de tota pertinença. Dia rere dia, i any rere any, sense res a fer i patint la prepotència de molts funcionaris de presons. Em limito a assenyalar que, en tres anys (de 1995 a 1998), va haver-hi més de cent suïcidis a les presons espanyoles, la majoria d'ells en mòduls FIES o en cel·les d'aïllament. L'any 2003, es van jutjar treballadors d'un centre de menors de Madrid per tancar alguns adolescents conflictius en cel·les d'aïllament durant diversos dies, les mans esposades, a vegades nus, a vegades els peus lligats amb cintes d'emalatge.

No faré una llista de totes les possibilitats i mètodes de tortura. Moltes maneres fins i tot sobrepassen la nostra imaginació. La tortura és un saber sinistre i subtil. Va més enllà del mal físic, busca la destrucció de la persona. Uns noranta governs del món la utilitzen sistemàticament.

En la fase inicial d'un procés de tortura, la víctima acostuma a mantenir-se íntegra, recolzant-se en part en el sentiment d'indignació produït per l'esfereïdor desplegament de sadisme. En aquest moment, la víctima experimenta que les forces de la vida estan amb ella, i les forces de la destrucció i de la mort, amb els torturadors. Però, al cap dels dies, la solitud i la desolació comencen a fer efecte i apareixen els primers senyals de feblesa: l'autoestima comença a minvar i la víctima se submergeix en un mar de dubtes, d'angoixes i de vacil·lacions al voltant del que és veritat i del que és fals, del que és bo i del que és dolent, i les conviccions es van desintegrant. Seguint aquest procés, poden aparèixer sentiments d'admiració ambigua envers uns acusadors que demostren tanta fermesa i tenacitat, qualitats de les quals en aquells moments el detingut es creu mancat. A poc a poc, al sentiment de culpa s'hi afegeix el de pensar que l'altre té més raó. Anul·lada la personalitat, només queda com a referència l'altre, dotat amb qualitats de força i de decisió. Finalment, el torturat es converteix en delator i accepta la proposta dels botxins: a canvi de la seva col·laboració, es posarà punt i final als seus turments.

Conseqüències de la tortura

La persona que ha estat torturada, no simplement és que hagi passat uns quants dies molt durs; segons com, tindrà seqüeles físiques irreparables, que duraran tota la vida. La tortura afecta psicològicament i modifica el caràcter i la personalitat. És molt freqüent l'aparició de conductes paranoïques, trastorns psicossomàtics, quadres depressius, canvis de personalitat, trastorns i aberracions sexuals, inadaptació social i principis d'esquizofrènia. També, i encara que difícil de comprendre, es donen sentiments de culpabilitat. Torturades amb materials quotidians -cigarretes, ampolles, etc.-, les víctimes fàcilment reviuran la seva tortura cada vegada que es trobin amb aquests objectes. És possible que el torturat, algun dia, torni a incorporar-

se al seu ambient. De mica en mica, anirà veient -reflectit en els seus familiars i amics- la imatge del que havia estat abans, i podrà intentar refer la seva vida. Alguns ho aconsegueixen, d'altres no. És molt important, en aquest context, l'existència de centres de rehabilitació física i psicològica per a les persones torturades.

Qui són els torturadors?

La tortura ha estat utilitzada, des de temps antics, també per persones ben intencionades amb la sincera creença que estaven preservant la civilització. Així, Aristòtil i sant Agustí, per exemple, van defensar aquesta pràctica. Avui dia, qui ordena la tortura, sol actuar segons un càlcul fred. I el qui obeeix l'ordre? Els botxins no són una raça estranya, no són, en general, ni sàdics ni bojós. Són persones amb una vida normal, amb sentiments com els que puguem tenir nosaltres. Sabem que una dona va causar sorpresa en el seu torturador preguntant-li, un matí, com es trobava el seu fill: el dia abans l'havia sentit comentar que estava preocupat per la malaltia del seu fill. Anys després de la Segona Guerra Mundial, en el judici a Adolf Eichmann, aquest oficial nazi es va defensar dient que simplement havia obeït ordres i ho havia fet de la manera més eficient possible. No havia actuat per odi, ell no odiava els jueus. Es va arribar a la conclusió que els nazis que van torturar i assassinar milions de persones, no eren sàdics ni assassins per naturalesa. En la majoria de casos eren, simplement, buròcrates manipulats que obeïen ordres.

Per a exercitar el mal no cal néixer boig, o tornar-se dolent. A vegades, n'hi ha prou de ser un bon ciutadà, fidel a un ordre institucional legal. Molts dels individus que acataven les ordres dels nazis, estaven convençuts que això era el millor, que el fi justificava els mitjans i que els que havien pres les decisions, ja sabien què feien. Durant les guerres i en els Estats totalitaris, la

gent continua vivint. Continua treballant, continua emmalaltint, continua estimant, continua somniant. La gent, també nosaltres, tenim por de perdre el que posseïm, sigui poc o molt. Costa que ens animem a la rebel·lia o a comportaments de risc. Conservar el treball, el sou, la jubilació, poden ser motius prou potents per a negar certes evidències i mirar cap a una altra banda. De fet, nosaltres convivim amb la tortura d'animals i no ens escandalitzem: pollastres mutilats a les granges, curses de braus, ratolins, micos i conills torturats i viviseccionats als laboratoris de les indústries cosmètiques i farmacèutiques. La tortura, ves per on, pot semblar justificable quan s'exerceix contra gent que amenaça el propi benestar: l'Església catòlica estava contra la tortura que exercien els romans, fins que van aparèixer els heretges...

Estudiosos i acadèmics intenten elucidar el fenomen de la maldat humana: és, o no, una condició innata? Per comprendre com un bon pare de família pot transformar-se en torturador, un psicòsociòleg nord-americà, Stanley Milgram, va realitzar uns experiments durant els anys cinquanta i va demostrar que homes i dones normals feien callar la seva consciència i causaven dolor intens a d'altres, abans que desobeir l'ordre d'algú considerat una autoritat. A través d'anuncis al diari, va seleccionar un grup d'homes de nivell cultural mitjà, disposats a col·laborar en un estudi sobre els efectes del càstig en l'aprenentatge, a la universitat de Yale. El participant havia de fer de professor mentre, sense ell saber-ho, un actor feia d'alumne. Aquest seia en una mena de cadira elèctrica i havia de recordar les paraules que li anava dient "el professor". S'anaven afegint paraules que formaven una frase cada cop més llarga, i si en fallava una, "el professor" li havia d'aplicar una descàrrega elèctrica que anava augmentant en voltatge. Els xocs elèctrics no eren reals i les víctimes estaven actuant, però això, els participants en la investigació no ho sabien. Si en sentir els crits de dolor de l'alumne, "el professor" intentava abandonar l'experiment, l'investigador li deia impassible: "Continuï, si us plau", o "L'experiment requereix que continuï", o "És absolutament essencial que continuï", o "No té elecció. Ha de continuar". El resultat va ser el següent: Malgrat ser conscient del mal que estava causant a la víctima i sense veure clar el que estava fent, suant, oferint d'intercanviar-se per la suposada víctima i demanant de poder abandonar l'experiment en sentir els crits, un 65% dels participants no va ser capaç de desobeir les ordres del qui considerava un superior (probablement només perquè portava bata blanca) i continuava

aplicant les descàrregues. Sembla, doncs, que moltes persones que ens considerem autònomes i independents, quan entrem en una estructura jeràrquica, podem deixar de veure'ns com a tals i descarreguem la responsabilitat dels nostres actes en la persona d'un rang superior o de més poder.

Aquesta tendència a obeir ordres pot explicar una acció puntual, però no explica les prolongades i repugnants tortures en una guerra o sota determinats règims polítics. Només hi ha una explicació a aquesta mena de tortura, repetida dia rere dia, i és que **la tortura s'ensenya**. La tristament famosa Escola de les Amèriques, situada a Fort Benning, Georgia, en l'actualitat porta el nom més anodí d'Institut per a la Cooperació en la Seguretat de l'Hemisferi Occidental. Tanmateix, aquest institut està vinculat a assassinats, tortures, execucions, desaparicions i altres violacions dels Drets Humans. El centre servia d'entrenament per als militars que més tard instauraren dictadures o formaren part d'escamots paramilitars i d'esquadrons de la mort a l'Amèrica llatina i al Carib. Segons els seus defensors, es tracta d'un centre per a difondre els valors democràtics, i que no és responsable de l'actuació dels seus alumnes. Díficil de creure, si tenim en compte els manuals de tortura que circulen o, si més no, circulaven per aquest centre. Segons el testimoniatge d'antics torturadors (ells s'anomenen especialistes en tècniques d'interrogació), per a ser escollits, primer han de passar proves de valentia i de força. Han de patir ritus d'iniciació que els aïllen de la societat i els introdueixen dins un nou ordre social, amb pautes i valors diferents. Són intimidats físicament i psicològicament. Són maltractats. "Aprendràs a estimar el dolor", li deia un oficial a un aspirant. Un cop destruïda la pròpia humanitat i anul·lats com a persones, aprenen a obeir ordres absurdes i sense sentit. El següent pas és culpar i deshumanitzar les víctimes. Un Estat totalitari, mitjançant els mitjans de propaganda i de manipulació de masses, genera enemics contra els quals convé aglutinar-se. Soldats de l'Amèrica llatina van ser insinistrats a l'Escola de les Amèriques i van actuar com a membres de grups paramilitars,

assassinant i torturant germans seus tot creient que, encara que la feina fos bruta, així milloraven les condicions de vida del seu país. Segons la propaganda, per exemple, els comunistes eren dolents i havien de ser eliminats. Aquests soldats torturaven i encara torturen, sense sentiment de culpa i sense sentir-se personalment compromesos. No veuen els torturats com a éssers humans, sinó merament com a enemics.

A tall d'exemple, heus ací les paraules de la mare d'un soldat rus, membre de l'organització de les Mares dels Soldats de Sant Petersburg: "A Txetxènia, els crims es cometem sense treva. L'exèrcit rus no respecta els acords internacionals, ni pel que fa als soldats, ni pel que fa a la població civil. Els soldats es veuen obligats a matar tota mena de persones, i se'ls inculca que matar l'enemic no és cap pecat. El procés psicològic que els joves soldats sofreixen, els porta a una alteració de valors, i a menysprear la vida, tant la dels altres, com la pròpia, ja que sovint la desesperació i l'angoixa els duen al suïcidi. Tortura, esclavatge, desaparicions, Així es viu a les casernes de l'exèrcit rus!"

Una esclatxa de llum

Voldria ara aportar un punt d'optimisme. Bé, la paraula optimisme sona massa positiva, encara no podem utilitzar-la, però sí, una esclatxa de llum entre tanta foscor. Hi ha una sèrie d'instruments que poden ser molt valuosos, com són els pactes i les convencions internacionals contra la tortura o que fan referència a la prohibició de la tortura.

El 10 de desembre del 1948 es va aprovar la Declaració Universal dels Drets Humans. L'article 5è afirma: "*Ningú no serà sotmès a la tortura ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants*". Tanmateix, les violacions dels drets humans van continuar, i trenta-nou anys més tard, el juny del 1987, es va aprovar la Convenció de l'ONU contra la Tortura. Acceptant que la tortura és una pràctica gairebé exclusivament vinculada a les forces de seguretat dels Estats, aquesta Convenció perfila la definició de tortura. Si tècnicament la tortura era "*l'acció d'infligir dolor o sofriments aguts físics o psíquics a una persona amb la finalitat d'obtenir una confessió o de castigar un acte*", la Convenció contra la Tortura de les Nacions Unides va afegir-hi: "*Als efectes de la present Convenció s'entendrà per tortura quan els esmentats dolors o sofriments siguin infligits per un funcionari públic o una altra persona en l'exercici de les funcions públiques, a instigació seva o amb el seu consentiment*". Aquesta Convenció detalla els passos que els Estats han de fer per prohibir i impedir els actes de tortura. Són els següents:

- Tipificar la tortura com a delicte en les seves legislacions nacionals i processar els presumptes perpetradors.
- Acabar amb la immunitat processal per actes de tortura.
- Ningú no pot ser expulsat, retornat o extradit a un Estat on corri el risc de ser torturat.

Un Comitè contra la Tortura de deu experts estudia periòdicament els informes que els envien, o haurien d'enviar, els Estats que han signat i ratificat la Convenció. Aquest Comitè pot rebre i examinar denúncies individuals. L'any 2003, només 129 dels 189 Estats membres de l'ONU han ratificat la Convenció contra la Tortura.

Recentment, s'ha aprovat el Protocol Facultatiu de les Nacions Unides a la Convenció contra la Tortura. L'adopció d'aquest protocol facultatiu, estudiat i negociat al llarg de deu anys, és un esdeveniment certament poc mediàtic, però prometedor, ja que

estableix un sistema de visites regulars d'un subcomitè internacional d'experts, sense autorització prèvia, als centres de detenció.

Països tradicionalment hostils a l'examen internacional dels Drets Humans van votar en contra d'aquest protocol. Es tracta dels Estats Units, Xina, Cuba, Egipte, Líbia i Sudan, entre altres. Aquests països també van votar en contra de la creació d'un Tribunal Penal Internacional (TPI) sota el mandat de les Nacions Unides. El Tractat que instaura aquest Tribunal rep el nom d'Estatut de Roma, i es va adoptar l'estiu del 1998 a Roma, amb una àmplia representació de cent vint països. No va entrar en vigor fins l'11 d'abril del 2002, en el moment en què el 60è Estat el va ratificar. El Tribunal té competències per a jutjar:

- Genocidis: actes comesos amb la intenció de destruir, totalment o en part, un grup nacional o ètnic, racial o religiós.

- Crims contra la humanitat: atacs a la població civil de manera sistemàtica o a gran escala (assassinats, exterminis, tortures, deportacions, esclavatge sexual, violacions, *apartheid*).

- Crims de guerra: utilització d'armes prohibides i també l'ús d'armes i de mètodes de guerra per infligir mals i sofriments inútils.

- Crims d'agressió: la seva definició es farà a l'hora de revisar els estatuts.

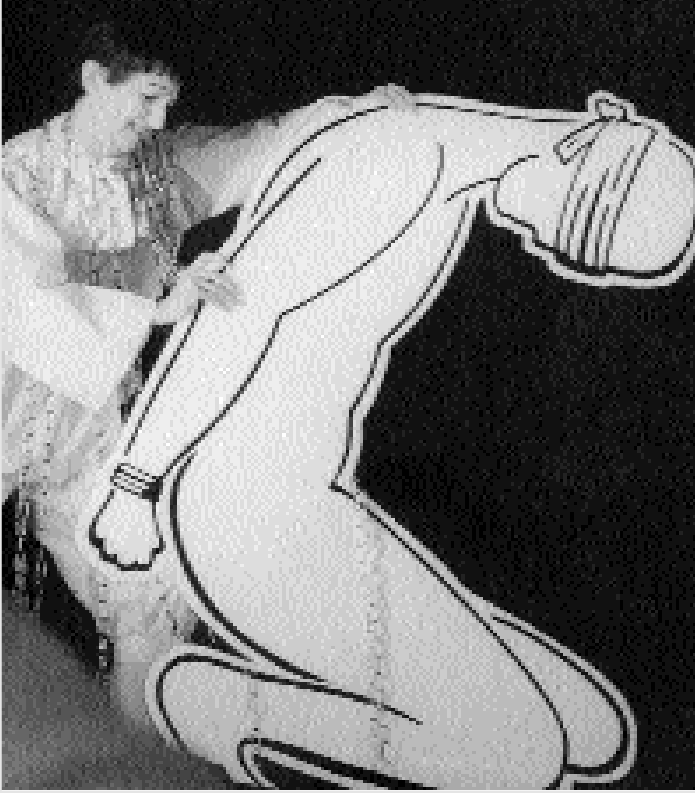
Els països que han ratificat l'Estatut de Roma, estan obligats a detenir i a lliurar les persones acusades dels crims suara mencionats.

Els Estats Units no solament s'oposen al Tribunal i demanen l'excepció dels ciutadans nord-americans de la jurisdicció del Tribunal, sinó que han contactat molts governs demanant-los que no lliurin ciutadans nord-americans al TPI. De fet, l'any 2002 els Estats Units ja havien firmat acords bilaterals d'aquest tipus amb Israel, Romania i Timor Oriental, i continuen pressionant altres

Estats, en molts casos amb l'amenaça de retirar-los el suport militar que reben.

Paral·lelament, a Europa també s'elaboraven tractats abolicionistes de la tortura. Els parlamentaris europeus, aplegats en el Consell d'Europa, van aprovar, l'any 1987, la Convenció Europea per la Prevenció de la tortura i de les penes o tractes cruels, inhumans o degradants. Aquesta Convenció va representar un pas molt important, ja que la seva característica fonamental és la prevenció. Així, es va crear el Comitè per la Prevenció de la Tortura (CPT), que té la facultat d'inspeccionar tots els centres de detenció dels Estats membres. Aquest Comitè, més que sancionar, investiga, coopera i fomenta el diàleg. Després d'una visita a un Estat, elabora un informe sobre el que ha observat i fa unes recomanacions. L'Estat és lliure de publicar, o no, aquest informe.

El Tribunal Europeu de Drets Humans té la seu al Palau d'Europa d'Estrasburg (on també se celebren les sessions del Parlament Europeu). És l'òrgan judicial del Consell d'Europa (que no s'ha de confondre amb el Consell de la Unió Europea o Consell Europeu). Trobem les bases d'aquest Tribunal en una de les més de cent setanta convencions del Consell d'Europa: la Convenció Europea per la protecció dels Drets Humans, un tractat que va entrar en vigor l'any 1953 i que defineix els drets i les llibertats de tota persona, a l'igual que la Declaració Universal dels Drets Humans. La funció del Tribunal és, doncs, la de garantir aquests Drets a totes les persones sota la seva jurisdicció. Tothom que es consideri víctima d'una violació dels drets garantits per la Convenció, pot presentar una denúncia davant del Tribunal, a condició d'haver esgotat les vies de recurs jurídic del seu propi país. El Tribunal s'ocuparà d'investigar, de processar i de sancionar, si ho creu oportú.

La tortura a l'Estat espanyol

M'hi vull referir perquè ens toca més de prop i, també, perquè representa molt bé altres països occidentals, presumptament democràtics que, sense estar a la llista negra de països torturadors, recorren encara massa sovint a aquesta pràctica.

L'article 15 de la Constitució espanyola diu que "*en cap cas ningú no podrà ser sotmès a tortura, ni a penes...*". El nou Codi Penal espanyol, aprovat l'any 1995, considera "*acte criminal la tortura física o psíquica, comesa per un funcionari públic per a obtenir confessions o per a castigar*", però en la realitat no és sempre ben bé així.

Un estudi de l'any 1982, realitzat per l'escriptora Eva Forest, sobre tres-cents casos de tortura a Espanya, demostra que el 85% van ser torturats per tal de fer-los sentir por i paralyzar-los socialment. Foren persones detingudes, torturades i, al cap de pocs dies, posades en llibertat sense cap càrrec. Dades més recents, enregistrades per l'ACT (Associació contra la Tortura) entre gener del 1999 i octubre del 2000, parlen de vint-i-vuit morts durant el període de detenció. Les associacions basques TAT i Behatokia denuncien uns vuitanta casos de tortura anuals.

Que la tortura existeix i no ha desaparegut, ho proven també les sentències condemnatòries dictades per tribunals ordinaris contra diversos funcionaris de totes les categories: des de ministres fins a simples agents dels diferents cossos de seguretat de l'Estat.

Però moltes actuacions resten sense ser jutjades ni condemnades. I no únicament quan es tracta d'acusacions de terrorisme, sinó també pel que respecta a immigrants i a persones socialment desfavorides. Un informe d'Amnistia Internacional de l'any 2002 menciona tres-cents casos de maltractaments d'índole racista per part d'agents de l'Estat. Un cas conegut va passar el gener del 2002, quan quatre policies van apallissar el solista trompeta (negre) de l'Orquestra de Cambra de Barcelona i Nacional de Catalunya, Rodney Mack, que va haver de ser ingressat a l'hospital. Amb massa freqüència els immigrants, detinguts sense una raó vàlida, surten de la comissaria al cap d'algunes hores o l'endemà, després d'haver estat insultats, humiliats i maltractats. Si s'atreveixen a denunciar els fets, sovint acaben acusats, per part de la policia, de manca de respecte a l'autoritat. Les dones immigrades poden córrer el perill de ser víctimes d'agressions sexuals. L'ACT declara haver tingut coneixement de vint-i-nou casos d'abusos sexuals entre 1996 i 1999.

La pràctica de la tortura sol ser una realitat molt difícil de provar, per poc que els torturadors prenguin certes precaucions. La picana deixa marques que no s'esborren en els cinc dies d'incomunicació actual, ni en els tretze prolongables, cas de modificar-se l'actual llei d'Enjudiciament Criminal. Però queden els cops amb guies de telèfon, l'asfíxia amb la bossa de plàstic, les humiliacions, les amenaces als familiars... Si l'Estat volgués, podria deixar ben clar que aquí no es tortura. N'hi hauria prou seguint les recomanacions d'AI i del Comitè de l'ONU contra la Tortura i gravant en vídeo tots els interrogatoris. La solució és tan senzilla que el fet de no posar-la en pràctica ja és gairebé una confessió de culpa.

En un estat democràtic, si la tortura existeix és perquè la societat ho permet. En general, la societat es mostra incrèdula davant d'aquests terribles actes. No s'ho acaba de creure. Aquesta actitud col·lectiva inconscient ha estat estudiada per psicòlegs i sociòlegs. En primer lloc, es tracta de la negació íntima d'un fet massa esfereïdor per a ser assumit, i que provoca una barrera inconscient dins la persona. En segon lloc, hi ha el paper dels mitjans de comunicació. Rere les estratègies de comunicació dels grans mitjans, s'hi amaga una ideologia política. És una nova forma de censura, més subliminal i més complexa, però censura al cap i a la fi, que aconsegueix el seu objectiu: que l'opinió pública no doni crèdit als denunciants de tortures. **La tortura a Catalunya i a l'Estat espanyol s'amaga.**

L'Estat espanyol és co-responsable de les tortures, en el sentit que no fa prou per a garantir la seguretat dels detinguts durant els cinc dies d'incomunicació a què poden estar sotmesos. No solament no fa res, sinó que dona un missatge molt preocupant quan, el gener del 2001, decideix indultar onze membres de la policia nacional i tres membres de la Guàrdia Civil sancionats per delictes de tortures, i condecora a títol pòstum Melitón Manzanos, reconegut torturador a l'època franquista.

Ara fa un any, des de l'Audiència Nacional van tancar el diari *Egunkaria*, van detenir deu treballadors, entre ells el seu director Martxelo Otamendi, per "col·laboració amb ETA", i els van aplicar la llei antiterrorista. En sortir de la presó, al cap de cinc dies, Otamendi i companys seus van denunciar tortures per part de la Guàrdia Civil. Heus ací el seu testimoniatge: *"M'han fet passejar de quatre grapes, nu, amb una bossa al cap i el cos ple de blaus"*. En la resposta del ministre Àngel Acebes, hi trobem implicada la responsabilitat de l'Estat: va negar que poguessin ser certes les acusacions de tortura tot afirmant que ETA sol aconsellar als seus membres que, en cas de detenció, denunciïn haver sofert tortures, encara que els hagin tractat a cor què vols. D'aquesta manera, el ministre suggereix que Otamendi menteix i, automàticament, el converteix en sospitós de pertànyer a la banda armada. I per arrodonir-ho, al cap de pocs dies el mateix ministre d'Interior presenta una querella contra Otamendi per injúries a la policia. La denúncia d'Otamendi per tortures ha estat arxivada!

Actualment, l'Estat espanyol seu al banc dels acusats al Tribunal Europeu de Drets Humans d'Estrasburg. Recordem breument els fets. Tres setmanes abans d'obrir-se els Jocs Olímpics del 1992, trenta persones van ser detingudes arreu dels Països Catalans, la majoria vinculades al moviment independentista català. Pocs dies després de les detencions, es va anar sabent que la majoria havien estat torturats per la Guàrdia Civil amb l'objectiu d'obtenir declaracions autoinculpatòries i acusacions contra altres persones. Les tortures van ser practicades en alguns casos a Barcelona i Manresa, i en tots els casos a Madrid, concretament a la Direcció General de la Guàrdia Civil.

Les pràctiques denunciades són diverses: col·locar una bossa de plàstic al cap per causar sensació d'ofec o submergir el cap dins una banyera plena d'aigua; copejar amb guies de telèfon i amb barres de ferro; aplicar elèctrodes a diferents parts del cos;

obligar a romandre dempeus fins a l'esgotament; amenaçar de mort amb una pistola; amenaçar els familiars de mort o de violació; etc.

Aquest és el testimoniatge d'un dels detinguts: *"Vaig entrar a la 'Direcció General' el diumenge dia 5 de juliol a la matinada. Me'n van treure per dur-me a l'hospital la matinada següent. Les sessions de tortura a què em sotmeteren consistiren bàsicament a fer-me estar hores i hores de genolls damunt el sòl, on hi havia una mena d'estelles que se'm clavaven a la carn. Arran d'això, se m'arrancà la pell dels genolls. Em col·locaren les mans a l'esquena i una bossa de plàstic al cap que un o dos torturadors m'anaven estrenyent al voltant del coll produint-me una angoixosa asfíxia. Mentrestant, altres torturadors, de cinc a vuit, em copejaven fortament per tot el cos (al cap, al ventre, als testicles...). Eren puntades de peu, cops de puny i també cops amb objectes, amb un llibre. És a dir, mentre m'ofegaven amb la bossa de plàstic rebia una veritable pluja de cops i de crits. Entre els crits hi havia constants insults contra Catalunya, els catalans i les catalanes, d'un contingut fortament masclista. El mateix terror que provoca sentir uns agents que gaudeixen asfixiant-te i copejant-te forma part d'aquesta tortura. També m'obligaren a posar-me als testicles un fil elèctric."*

Segons un altre detingut, *"durant l'interrogatori em deien allò que havia de declarar. Em feien aprendre de memòria la resposta que ells havien triat i me la feien repetir diverses vegades. M'avisaven que, si no responia el que ells em deien, em continuarien torturant. A l'Audiència Nacional, abans de declarar davant del jutge, se'm va permetre parlar amb l'advocat. L'advocat em va dir que signés tot allò que la Guàrdia Civil m'havia fet dir mitjançant les tortures. Em va assegurar que el jutge li havia dit que signant aquella declaració em deixaria en llibertat sota fiança, com així va ser."*

Alguns dels detinguts van fer intents de suïcidi, que van ser utilitzats posteriorment per part de la Direcció de la Guàrdia Civil per intentar justificar l'estat físic i els senyals de contusions d'altres detinguts. En alguns casos, sobretot en aquells en què els detinguts havien estat posats en llibertat provisional, informes mèdics realitzats en hospitals públics van corroborar que havien patit maltractaments físics. D'aquestes denúncies públiques de tortures se'n feren ressò, en diferent grau, els mitjans de comunicació, amb el consegüent acomiadament d'alguns dels periodistes que denunciaren aquells fets. Al seu torn, la majoria dels detinguts van formalitzar les seves denúncies a través dels respectius advocats. Alguns, però, ja havien denunciat les tortures en la seva declaració davant del jutge de la Sala número 5 de l'Audiència Nacional, Baltasar Garzón. El jutjat encarregat d'investigar les denúncies, va arxivar les causes i els recursos que posteriorment es van presentar. Igualment, el Tribunal Constitucional corroborà l'actitud del jutjat ordinari i de nou arxivà les denúncies. Alguns van fer arribar fins al Tribunal Internacional d'Estrasburg les seves denúncies contra l'Estat espanyol, denúncies aleshores desestimades per raons de forma.

Entre els responsables directes i indirectes del que va succeir, hi trobem Luís Roldán, Baltasar Garzón i José Luis Corcuera. Luís Roldán fins i tot va declarar que presentaria una querella criminal contra qui afirmés que la Guàrdia Civil va torturar els independentistes. Baltasar Garzón, co-director de l'operació i jutge instructor del cas, no va iniciar cap investigació sobre les tortures i, a més, va impedir que declararessin en aquest respecte els agents citats pel jutjat pertinent. Segons el testimoniatge d'un dels detinguts, quan va dir-li que la seva declaració de culpabilitat havia estat extreta sota tortura, Garzón va mirar al sostre. José Luís Corcuera, aleshores ministre d'Interior, va assegurar que la Guàrdia Civil no torturava; a més inri, va ser l'encarregat, al cap de dos anys, de condecorar els agents de la Guàrdia Civil que havien participat en l'operació contra Terra Lliure.

El judici tingué lloc el 1995, i diversos detinguts foren condemnats basant-se en declaracions realitzades sota tortura. El mateix tribunal va demanar que es deduïssin testimonis, davant la persistent denúncia de suposades tortures practicades per la Guàrdia Civil. Jurídicament, això va permetre, l'any 1997, que disset dels processats reiniciessin el procés d'una denúncia que, de nou, fou sistemàticament arxivada per totes les instàncies judicials espanyoles, sense obrir cap mena d'investigació pel que fa al cas. En canvi, sí que va ser acceptada pel Tribunal Europeu de Drets Humans. El fet que el govern no hagués iniciat cap investigació sobre les possibles tortures i que certs informes mèdics havien desaparegut, va fer que s'admetés a tràmit l'acusació de falta de voluntat política per a abolir la tortura. El procés judicial es troba actualment en fase d'al·legacions, i sembla que té possibilitats de reeixir en forma de condemna. Per primer cop, l'Estat espanyol ha hagut de respondre de manera concreta i precisa a les denúncies i als indicis evidents que es presenten en la majoria dels casos. Amb l'agreujant que l'acusació ja no es limita a les forces de l'ordre, sinó que afecta també l'aparell judicial i, en darrer terme, tot l'aparell de l'Estat.

Llei antiterrorista

La llei d'Enjudiciament Criminal, coneguda com a llei antiterrorista, permet la incomunicació de les persones detingudes durant cinc dies. Impossibilita el dret d'elecció d'advocat i el desenvolupament normal de l'exercici de defensa durant la declaració policíaca, i vulnera el principi constitucional de presumpció d'innocència. L'aplicació d'aquesta llei comporta necessàriament una declaració judicial davant dels jutges de l'Audiència Nacional, a Madrid. Durant el trasllat, els detinguts i les detingudes sovint són sotmesos a tota mena de vexacions, i en arribar són reconeguts per metges forenses de dubtosa independència, que neguen sistemàticament els maltractaments, fins i tot quan aquests són evidents.

Història de la llei

L'any 1978, s'aprovà l'anomenada, ja en aquell moment, llei antiterrorista, uns quants dies abans de ser promulgada la Constitució espanyola. Aquesta llei permetia la incomunicació del detingut fins a deu dies. Va durar només dos anys.

El 1980, es va promulgar una llei antiterrorista calcada a l'anterior, però amb caràcter permanent. El fiscal d'aleshores, Jesús Vicente Chamorro, va criticar la consolidació d'aquesta llei: *"Suprimida, com és normal, la tortura, prohibida per la Constitució i castigada pel Codi Penal, i no estant obligat a declarar el detingut, no veig cap fonament legal a una detenció tan dilatada. Tret que pensem que en aquests deu dies es coaccionarà el detingut"*. La novetat d'aquesta llei va ser el seu debat al Congrés dels Diputats, l'octubre de 1980, on el PSOE i el PCE hi votaren a favor.

Després van venir la llei de Defensa de la Democràcia (1981) i la llei d'Assistència lletrada al detingut, que permetia que totes les declaracions dels detinguts s'efectuessin en presència del seu advocat, però que deixava clar que, paradoxalment, aquest no podria entrar en les dependències policiaques i només estaria present a l'hora de la declaració davant del jutge.

Així arribem a la llei orgànica de l'any 1984, acusada d'infringir nombrosos preceptes constitucionals. El primer desaparegut de la democràcia espanyola, Santiago Corell, ho va ser durant l'aplicació de la llei antiterrorista del 1984. Una sentència del Tribunal Constitucional, el desembre de 1987, en va retallar el contingut; els parlaments basc i català van presentar recursos, i el govern espanyol va decidir de tornar a reformar la llei antiterrorista.

La llei orgànica del 25 de maig de 1988, que reforma la llei

d'Enjudiciament Criminal en matèria de delictes relacionats amb l'activitat de bandes armades o d'elements terroristes o rebels, és la que actualment és vigent. En ser debatuda al Congrés dels Diputats, cap grup parlamentari no va presentar esmenes a la seva totalitat.

Per a acabar

Des dels atemptats de l'11 de setembre, hem iniciat una època de regressió. Tot és vàlid en l'anomenada lluita contra el terrorisme. És evident que hi ha hagut una regressió pel que fa als Drets Humans. Fins i tot uns experts nord-americans, entre ells un prestigiós catedràtic de la facultat de Dret de Harvard, proposen d'aplicar la tortura dins un marc legal. L'argument és el següent: ja que la tortura s'utilitza des de Guantánamo fins als calabossos d'aliats dels Estats Units, i ja que l'Estat no respecta la llei, més val canviar la llei i autoritzar la tortura. Quelcom semblant ja va passar a Israel on, a partir del 1987, estava autoritzat l'ús de la "pressió física moderada" en els interrogatoris de terroristes. El 1999, el Tribunal Superior de Justícia d'Israel, finalment, va prohibir aquests procediments, que ara volen ressuscitar aquests experts nord-americans.

Proverbis de totes les cultures diuen que "la violència engendra violència". En aquest cas, la tortura alimenta el terrorisme. No serà possible acabar amb el terrorisme sense un compromís renovat dels governs del món amb els Drets Humans, tant econòmics, com socials, civils i polítics. No hem d'oblidar que és en els països més pobres econòmicament on més es tortura i, per això, la lluita contra la tortura ha d'anar paral·lela a la lluita per un món més just

